

Небојша РАШО

**МАЛТЕШКИ ВИТЕЗОВИ У БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
ХЕРЦЕГ НОВОГ 1687. према подацима из дјела Бартоломеа дал
Поца (Bartolomeo dal Pozzo) „Historia della Sacra religione militare di
S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta, Venezia 1715.“**

Кључне ријечи: Малтешки витезови, Херцег Нови, 1687, Први морејски рат, Бартоломео дал Поцо.

Тачни подаци о настанку реда Св. Јована су доста оскудни. Вјероватно око 1070. године трговци из града Амалфија, можда и других градова из Јужне Италије, основали су болницу у Јерусалиму за латинске ходочаснике која је била уз Бенедиктинску кућу, а затим и другу за жене¹. Крсташко освајање Јерусалима 1099. донијело је много промјена. Болница је опстала, а на њеном челу налазио се *Girardus*. Он је 1113. године обезбиједио важну папску привилегију која је признала независност болнице. Папа Паскал II из града Беневенто упутио му је булу од 15. фебруара 1113. којом је потврдио постојање реда примајући га под заштиту Свете столице и ослобађајући га плаћања дажбина². Ред није основан овим документом, он ће бити дефинисан тек у XIII вијеку. Међутим Света земља била је у све већој потреби за војном заштитом. Природа реда се из коријена промијенила. Папа је 1154. дозволио употребу реда у војне сврхе која је временом постала доминантна, иако у својим правилима из 1130-их није предвиђао војне чланове и племићку титулу као услов за чланство. Чланови су били вјерници који су се завјетовали на сиромаштво, чедност и покорност. Падом Јерусалима 1187. и 1291. из Акре, гдје се Болница била повукла, премјестила се на Кипар а одатле на Родос који је заузела вјероватно 1309. Била је то сигурна база за војна

¹ Подаци о реду Св. Јована из студије - Anthony Luttrell, From Jerusalem to Malta: the Hospital's character and evolution; From Peregrinations, a publication of the Accademia Internazionale Melitense <https://www.orderofmalta.int/wp-content/uploads/archive/publicazioni/FromJerusalemtoMalta.pdf>

² Iacomo Bosio, Dell' istoria della sacra religione et illustrissima militia di san Giovanni gerosolimitano, parte primo, Roma, 1594, 10.

дејства. Захваљујући помоћи са запада и гусарењу остварен је опстанак а добри односи са грчким становништвом обезбиједили су сарадњу са њима. Продором Османлија на Балкан Родос им је постао велика сметња. Ред се морао повући на Малту 1530. Од тада су познати као Малтешки витезови. Са Малте су кретали у многе битке па и ону за Херцег Нови 1687. Ред никад није запустио свој првобитни задатак, да помаже сиромашне и болесне.

Нови је био под турском влашћу од 1482. године. Од тада па до 1687. Отоманска империја господарила је градом, сем кратког периода шпанске владавине 1538-1539. На Нови је након 1539. извршено више неуспјелих напада. Послије велике побједе код Лепанта 1571, Млечићи су извели неуспјешан напад а малтешки генерал Вивиерс напао је Нови 1601. године³.

Рат вођен између Отоманске империје са једне стране и Свете лиге коју су сачињавале Венеција, Свето римско царство, Пољска, Русија и Папска држава, а са њом и Малтешки витезови трајао је од 1683. до 1699. године и био је познат као Бечки или Велики турски рат. У љето 1684. године Малтешки витезови су цијелу флоту од осам великих галија придружили венецијанској флоти на Крфу и допринијели многим побједама. Галијама је заповиједао витез капетан генерал гроф Јохан Јозеф фон Херберштајн (*Herberstein*) (1633-1689).

Током 1687. вршене су припреме за напад на Нови, да би 28. јула у Сенат стигла молба Генералног провидура за Далмацију Јеролима Корнера за напад на Нови. Корнер у својим извјештајима помиње учешће Малтешких витезова у борбама за ослобођење Новог 1687⁴, а њихово учешће поред савременика⁵ помиње и више аутора⁶ али највише података о њиховом учешћу можемо наћи у књизи *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta Del Sig. Comendator Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese* из 1715.

³ Mario Nani Mocenigo, *Storia della marina Veneziana da Lepanto alla caduta della Repubblica*, Roma, 1935, 94.

⁴ Dr Srđan Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg- Novog 1687. godine*, Herceg Novi, 1988.

⁵ Nicola Beremani, *Historia delle guerre d' Europa Dalla Comparsa dell' Armi Ottomane nell' Hungaria L' anno 1683, parte seconda, Venezia, MDCXCVIII*, такође и Camilo Contarini, *Istoria della guerra di Leopoldo primo imperadore e de' principi collegati contro il Turco Dall' Anno 1683. sino alla pace, parte prima, Venezia, MDCCX*.

⁶ Јован Томић, *Црна Гора у Морејском рату (1684-1699)*, Београд 1907, такође и Josip Vrandečić, Željana Mengušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine prema izvješćima mletačke nuncijature*, Kačić: zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, sv. XLI-XLIII, Zbrnik u čast Emilija Marina za 60. rođendan, Split, 2009.-2011.

Бартоломео дал Поцо рођен је у Верони 1637. Са деветнаест година учествовао је у Бици за Дарданеле. Четвртог октобра 1656. примио је одежду Реда витезова Св. Јована. Обављао је разне дужности за Ред на Малти, у својој домовини и у другим мјестима. Издао је двије књиге о витезовима Св. Јована. Прву је издао 1703. и она обухвата период од 1571. до 1636. и наставља се на историју Реда коју је написао витез *Giacomo Bosio*. Другу је издао 1715. и у њој су описане борбе за ослобођење Новог. Поред историје витезова Св. Јована написао је и штампано у Месини 1689. дјело *Ruolo generale dei cavalieri gerosolimitani ricevuti nella veneranda Lingua d'Italia fino all'anno 1689* и у Верони 1718. *Le vite de' pittori degli scultori et architetti veronesi*. Умро је у Верони 1722⁷. У дјелу *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta* Бартоломео дал Поцо је користио званична документа Реда. Донио је доста детаља о борбама септембра 1687, као и о припремама за напад. На жалост у описима борби аутор не користи имена мјеста већ само њихове описе. За учеснике борби, било да су из далматинског залеђа, Боке или Херцеговине користи термин Морлаци или Словени.

Почеле су припреме и окупљање велике хришћанске војске. За напад на Нови окупљена је хришћанска војска са свих страна. Генерал Корнер окупио је 4.000 Црногораца и Бокела, гроф Херберштајн заповиједао је са осам малтешких и седам папинских галија. *Claudio de Meschatein* из ложе *d'Alvergn* командовао је са стотину малтешких витезова. Широкој коалицији придружили су се Абручези, Ђеновљани, плаћеници, територијалци из далматинског залеђа (Морлаци) и разни плаћеници. Флота се састојала од око 130 бродова: четири венецијанске галије, петнаест савезничких галија, двадесет и пет фуста и галеота, двије велике наве, двије паландре за бомбардовање и остало грипе (мали транспортни једрењак), марсилиане (велики ненаоружани једрењак) и други бродови. Једном од папских галија заповиједао је витез *Antonio Bussi*. У нападу је учествовало 1.500 савезничких војника, 6.000 војника регуларне милиције из Задра, Шибеника, Сплита, Макарске и Трогира и 2.000 Бокела и Црногораца⁸. Флота је са Корчуле испловила према Боки у суботу 30. августа, а помоћни бродови сутрадан⁹.

Али и Турци су се припремали за одбрану. Снабјевали су се намирницама, доводили појачања из околних мјеста и градили препреке

⁷ [http://www.treccani.it/enciclopedia/bartolomeo-dal-pozzo_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bartolomeo-dal-pozzo_(Dizionario-Biografico)/)

⁸ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 651.

⁹ Josip Vrandečić, Željana Mendušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine prema izvješćima mletačke nuncijature*, 897.

на прилазима. Нови је био чврста али стара тврђава без извршених дограђивања неопходних за модерно ратовање попут косих зидова који би лакше издржали ударе артиљерије. Заповједник града био је капетан Осман ага Ибрахимагић. У Шпањоли је било 500 Турака а у граду 1.000 Турака и Сејмена. Сејмени су били плаћеници за које Поцо каже да су Албанци¹⁰.

Другог септембра увече флота је упловила у бококоторски залив. Поподне трећег септембра Корнер, генерали, венецијански *S. Paul* и малтешки *de Meschatein*, састали су се са осталим вођама и инжињерима да би осмотрили мјесто најпогодније за искрцавање. Одабрано је мјесто на обали удаљено четири миље од Новог. Око подне почело је искрцавање. Пераштани, за које Бартоломео дал Поцо пише да су најпрактичнији у држави¹¹, кренули су десним крилом а Морлаци и дио драгона¹² лијевим крилом нешто ниже гдје су имали кратак окршај са Турцима. Генерал *de Meschatein* отјерао је непријатеља са заузетих положаја. Формирао је два батаљона (од папиних трупа и Малтежана вјероватно). *Francesco Maria de Marevil* из француске ложе командовао је првим, а другим мајор (*sargente maggiore*¹³) *Matteo de Lusignan* из француске ложе. Задржао се на осматрању и ишчекивању, пружајући помоћ венецијанским трупама, којима је командовао конте *S. Paul*, које су на једној заравни имале окршаје цијели дан.

Витез *de Marevil* ставио се на чело првог батаљона са витезовима и заставом вјере док је четом гренадира¹⁴ командовао витез *de Seyre*. У првом сукобу рањени су витезови *Rechebourg*, *la Brillane* и *Bellacuivil*. Витез *la Brillane* рањен је у стомак и након неколико дана је преминуо. Витез *de Marevil* наставио је марш до улаза у једну зграду, гдје се зауставио због опасности од засједе. Гренадири су такође напредовали. На непријатеља су наишли код једног потока. Овдје аутор помиње и црквицу коју су заузели Турци. Овај опис могао би да одговара Кутима и Опачици. *De Marevil* се одлучио за напад са витезовима, који је био силан и натјерао је непријатеља на повлачење. Одлучили су да се овдје утврде и преноће. У овој борби рањен је у ногу витез *D. Carlo Caraffa*. Генерал *de Meschatein* бојао се да ће се одржати овако истурен положај и послао

¹⁰ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 652.

¹¹ Исто, 653.

¹² Коњица која је служила и као пјешадија.

¹³ Чин који је одговарао трећем по рангу у пуку, након пуковника и потпуковника, што би одговарало данашњем чину мајора.

¹⁴ Гренадири су били пјешадинци одређени да бацају бомбе и воде напад.

је појачање 300 Словена (*Schiavoni*). Витез *de Seyre* напредовао је лијево са гренадирима. У борбама је рањен смртно витез *de Barin*, а рањено је и осамнаест гренадира¹⁵.

Мајор *de Lusignan* са другим малтешким батаљоном сједињеним са папиним јединицама којима је командовао конте *Montevecchi*, који се такође кретао лијево, примјетио је окршај драгона и морлака. Витез *de Voyers* командовао је четом стрелаца, витезови *Crispoldi* и *Ravas*, који су командовали са двије чете папиних војника дошли су и појачали Морлаке. Непријатељ је протјеран и повукао се уз брдо до цркве Св. Ане (*S. Veneranda*). У борби рањен је у руку витез *de Lumieres* замјеник команданта пјешадије наоружане са пушкама (*Fucilieri*), док је капетан драгона *de Lahe Vallone* погинуо. Нападом на цркву Св. Ане, коју је бранило 900 људи, командовао је *de Meschatein*. У првом нападу *de Meschatein* изгубио је на једној коси 60 војника. Црква је освојена тек након жестоког бомбардовања и окруживања са истока које су извршили Абручези и малтешки витезови¹⁶. Напред је кренуо *de Lusignan* са својим батаљоном. Стигли су до цркве Св. Ане и напуштене турске стражарске куле, гдје су провели ноћ 3. септембра, следећи дан и ноћ.

Генерал Корнер у свом извјештају од 6. септембра пише: „Од малтешких витезова који не желе ништа друго до да се истакну у јуначким подвизима, деветоро их је рањено, седам Француза и два Италијана. Такође је погинуло или рањено између 50 и 60 њихових војника и око 100 војника Ваших Узвишености“¹⁷. По његовом извјештају губици код Османлија били су већи.

Маркиз *Borri* предочио је смјело своју намјеру користећи војно искуство. Направио је прву ноћ један ров паралелан са градом у форми табора, одакле би напредовали драгони и Морлаци, подржани од стрелаца којима је командовао *de Voyers*, и паландри које би изблиза бомбардовале град. Генерал Корнер утврдио је свој положај и цијелог кампа скоро под прамцима савезничких галија. Заслуге за досадашњи успјех приписане су храбрости коњице и постојаности малтешких трупа¹⁸. Остатак дана потрошен је на довођење артиљерије и заклона, са врећама земље, и свежњима прућа да би се утврдила батерија. *De Lusignan* са својим

¹⁵ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 654.

¹⁶ Josip Vrandečić, Željana Mengušić, *Osvajanje Herceg Novoga 1687. godine prema izvješćima mletačke nuncijature*, 898.

¹⁷ Dr Srdan Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg- Novog 1687. godine*, Herceg Novi, 1988, 23.

¹⁸ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 655.

трупаму у бици били су много изложени топовима из града. Тако је витез капетан *Ventura* рањен шрапнелом топовског зрна у пету, а капетан *Lubelli* и замјеник команданта папских трупа рањени, први контузован а други у ногу.

Ноћ 4. на 5. падала је велика киша која је ометала нападаче. Упркос томе једна батерија од два топа, почела је пуцати у зору. Следећу ноћ појачана је батерија са још два оруђа и два мерзера¹⁹. Генерални провидур да би осигурао успех наредио је бомбардовање града са двије паландре и топова са галија, и искрцавање трупа, којима је командовао конте *Moustier*, западно од града да би вршили притисак у већој мјери и на овој страни куда би могла доћи очекивана помоћ опкољеним Турцима. Пребјегли хришћани обавјестили су да се у тврђави налази више од 1.000 људи под оружјем укључујући Албанце и Сејмене. Такође обавјестили су их да је на дан искрцавања погинуло 120 Турака и јањичарски ага²⁰. Међу опкољеним Османлијама владала је конфузија, највише услијед бомби, од којих су трпјели велику штету. Једина нада била је помоћ коју им је обећао херцеговачки паша.

Седмог увече генерал *de Meschatein* издао је наређење о потребним мерама за напад сутрадан у зору, али велика киша падала је током ноћи до половине следећег дана. Преподне започео је генерал Корнер напад на свом дијелу фронта са 1.500 бораца, Морлака и Словена. Савезници који су отишли да помогну, постројили су се близу града. Започела је двочасовна непрекидна топовска паљба. Комплетна малтешка ескадра дала је ватрену подршку јединицама које су се искрцавале западно од града којима је командовао конте *Moustier*. Трупe су напредовале ка бедемима ометане од непријатеља, освајајући положај у неколико кућа, формирајући линију у близини Шпањоле. Десно од града *de Marevil* са гренадирима, пјешадинцима наоружаним пушкама и двјесто бораца из малтешког и папског батаљона заузео је положај за напад, остављајући де Мескатеина са остатком трупа за подршку. Малтежани су држали важан положај и у нападу су заузели још важнији. Али није било добро препознато право стање, тешкоће су наишле у првом пролазу. Напредујући, дошло је до забуне са другима који су требали да их подрже. Витез *de Voyers* задобио је контузија на куку, а витез *Falconieri* озбиљно је рањен мускетом у кољено. Међутим Турци нису искористили ову предност. *De Meschatein* је заустављен и смјестио се у сигурним рововима. Да су сви пратили његова

¹⁹ Мерзер је артиљеријско оруђе са кратком цијеви које је гађало под великим углом. Ријеч је о претечи минобацача.

²⁰ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 656.

наређења и његов примјер био би то дан са мање крви и више напретка. Рањени су витезови *di Che*, *Vicarijs*, и *Camarata*. Неколико бораца који су са више храбрости наставили напредовање овладали су једном кућом гдје завршава горњи дио града. Остали су изложени ватри из горње тврђаве и са барбакана од препрека. Лијево од ове куће остали су мртви витез мајор витез *de Neira* и *D. Giuseppe Dolz*, смртно је рањен витез *de Sesseval* поручник гренадира и поручник *D. Tiburtio Dolz* у бутину. Поред бедема погинули су витезови *de Castellane* и *Borghesi*, капетан сараценских витезова *de Javon* рањен је у лице, витез *de Rochepine* и потпоручник *de Gramont* рањени су у главу, витез *de Marselange* у руку, витез поручник *Medici* у лијеву руку, витез *de Barbancois* задобио је нагњечење стомака, а витез *de Tiercenville* је отишао на секцију којом је командовао *de Meschatein* и задобио контузију груди²¹. Ипак дошао је *de Marevil* и увидио да се не може ништа постићи на тако тешком положају. Услиједило је мирно повлачење на задано мјесто, гдје су се повукли током остатка дана и следеће ноћи.

Током 9. и 10. постављене су двије батерије, прва са четири а друга са пет великих топова са уздигнутог положаја за главни напад, које су са бомбама испаленим из мерзера са копна и бродова рушиле зграде у тврђави и правила оштећења на зидинама. Хришћани након што су се утврдили на заузетим положајима, искористили су да напредују, иако су полако прилазили. Малтешки батаљон стекао је велико поверење, и витезовима је понуђено да замјене недостајуће официре. Али Херберштајн није дозволио подјелу својих трупа.

У логор савезника стигле су ујутро нове вијести да Хусеин паша из Босне и Сулејман паша из Херцеговине хитају у помоћ Новом са 4.000 људи. Размотривши колики значај представља задржавање западног дијела града, откуд су очекивали да ће помоћ покушати доћи, закључено је да је за стабилизацију неопходно пребацити батаљон Малте на овај терен да би се супротставили пробоју. У исто вријеме дошао је одред од 1.000 Пераштана и Црногораца да би појачали милицију на овом дијелу²².

Следећег дана 80 Црногораца, турских поданика, дошли су и приступили генералу Корнеру и потврдили да је цијела њихова држава спремна на исто, када их Венецијанско оружје узме под заштиту. Зато је послата овлаштена особа са доста готовине да би их анимирао и довео их у камп да потврде своју оданост. За подршку за главни напад доведена су до 13. још два велика топа на најближе мјесто, које су заузели претходну ноћ.

²¹ Исто, 657

²² Исто, 659

Услијед видљиво растућег отвора у зидинама, Турци су почели да страхују од следећег напада. Покушали су да затворе у „пјацу” неколико хришћана, становника горњег предграђа. Али њих седамдесет двоје, ухватили су прилику и са својим оружјем пребјегли у савезнички логор. Генерал Корнер даровао је сваком по цекин. Извјестили су да се у граду налази више од 200 Турака, паша командант и његов замјеник, три главне аге и велики број рањених. Већи дио њихових породица склоњен је у тврђаву, а остале се налазе у граду у заклонима од рушевина од бомби. Ујутро тог дана молили су небеса за мирно вријеме, са обзиром на сталне кише, која је много сметала војницима. Генерал *de Meschatein* наредио је да се у једној капели близу савезничког положаја, уз асистенцију бискупа барског служи света миса.

Четрнаестог је била прослава Уздизања Светог Крста. Војска је у кампу славила са свечаном палбом, побједу Империјалног оружја против Османлија у Угарској.²³

Ујутро следећег дана, 15. септембра, извјестио је Генерални провидур да је помоћ Турцима близу, и да херцеговачки паша који доводи појачање, заједно са босанским пашом, намјерава да преокрене ситуацију. Молио је малтешког генерала да са 8 галија помогне на лијевој крилу (западном) гдје се очекују непријатељи. Генерални провидур кренуо је напред са неколико чета Морлака да подржи војску у случају напада. Узјахао је коња и упутио се према планинама, овај пут да бодри својом присуством војнике. Малтешки генерал извршио је наређење са својом јединицом, али задржао се у мјесту до пола дана. Дошли су веома близу пута непримећени и сакрили се у дну увале. Око осамнаест часова са галија су виђени Турци како силазе са планине у броју од 4.000. Турци су пробали прву линију, настављајући са истом жестином да би овладали другом коју су чували которски војници, драгони и милиција којом је командовао конте *Moustier*. Корнер је сам кренуо напред враћајући Морлаке који су се повукли. У жестокој борби успјели су да одбију Турке. Бартоломео дал Поцо наводи да су Морлаци јуришали, призивајући Свето име Исуса Христа и Богородице²⁴, исјекли на комаде Турке, који су били изненађени и уплашени на планинском положају, гдје су морали ићи у колони. Падали су једни преко других и убрзо је погинуло 600 Турака а међу њима 40 главних команданата²⁵.

Међу хришћанима била су само 24 убијена и рањена. Морлаци и Словени донијели су 400 глава, доста заробљеника и седам застава

²³ Вјероватно се односи на Битку код Мохача 12. августа 1687.

²⁴ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 660.

²⁵ Исто, 660.

генералу Корнеру, који је плаћао цекин за сваку главу и десет цекина за сваког заробљеника.

Послије оваквог успјеха желио је Корнер да појача опсаду. Позвао је следеће јутро на предају опкољене у граду желећи их претрашити главама Турака убијених прошлог дана, јер је знао да је разбијена, и одбачена помоћ била једина нада браниоцима града. Али Турци нису пристали на предају. Уследило је ново бомбардовање које је проузроковало у граду и тврђави застрашујуће рушевине.

У овом стању ствари одлучено је да се приђе зидинама и постави мина у зидинама града и њеном детонацијом направи мјесто за напад. Прву ноћ малтешки батаљон био је на дужности са задатком прилаза бедемима са мином. Успјели су да је понесу напред 120 корака. Од кише наредна два дана није било могуће никакво напредовање. Савезници су повели са собом посебно обучене јединице рудара – минера (*minatore*) који су требали да ископају галерију у бедемима и поставе мину. На тај начин урушили би се зидови и створио отвор за продор пјешадије. За то вријеме успјели су савезници да овладају једном кулом смјештеном између двије тврђаве. Заузимање је оцијењено као важно, јер се на тај начин спречавала комуникација града са горњом тврђавом.

У петак 19. септембра нападачима је стигло појачање од 1.900 војника. Међу њима било је 300 Фирентинаца који ће се одлично показати у предстојећим борбама.

Посао са постављањем мине показао се узалудан. Минери су нападани а темељ и сам бедем показао се изузетно јак и послије вишедневног копања нису успјели да се укопају довољно да би могли нанијети довољна оштећења. Зато се одустало од постављања мина и бедеми су поново изложени артиљеријској ватри. Вријеме је ишло на руку Османлијама. Ближило се вријеме великих падавина и других временских непогода које су и досад ометале нападаче, а и нова помоћ се спремала да стигне опкољеним у граду. Отвор у зиду ширине 35 до 40 корака био је одређен за мјесто напада.

Ујутро 27. септембра изашла су из града двојица сејмена, појавили се у кампу, и представљени су генералном провидуру. Надали су се благостању и слободи. Генерал је направио добар уговор са дезертерима, не само да неће повредити ниједног већ ће поклонити живот сваком кога успију да изведу из града. Због тога је један од њих остао као талац, док се други вратио следећу ноћ у град, заједно са једним Пераштанином. Вратили су се са још 240 пребјега²⁶.

Задовољан овим договором генерал Корнер одлучио је да следећег дана, 28. септембра, изведе главни напад. Ујутро 28. септембра започето

²⁶ Исто, 663.

је бомбардовање града из топова и мерзера. Једна бомба погодила је кулу на мору, гдје су браниоци чували барут. У тој кули склонили су, као у мјесту мање изложеном, жене и дјецу. Вјероватно је погођено складиште барута које је експлодирало и бацило у ваздух читаву тврђаву и побило све људе који су били у њој. За разлику од других аутора Бартоломео дал Поцо помиње два оштећења у зидинама: једно десно близу куле порушене топовима, која дијели на пола порушени зид, и друго лијево близу осмоугаоне куле још увјек дјелимично у рушевинама. Поцо који користи термин лијево и десно од града (а не западно и источно) наводи да је напад лијево требао бити демонстративан.

Војска се постројила пред отвором спремна за напад. Тридесет гренадира и сто и педесет мускетара којима је командовао *Barait* морали су прећи десно. Позади ових долазиле су чете гренадира, пјешадија са пушкама са Малте, којима је командовао витез *de Voyers*, и три друге чете са Малте којима је командовао витез *Francesco Maria Crispoldi*, остављајући по страни три чете Абручеза сведених на 80 људи. Лијево налазило се 30 гренадира и 150 драгона венецијанске милиције, а иза ових 300 Фирентинаца и на последњем мјесту 400 пјешадинаца, за брзо напредовање гдје се укаже највећа потреба за њима, којим је командовао маркиз *Borri*²⁷. Прије напада Генерални провидур позвао је још једном опкољене у граду на предају. Одговор је био да се неће предати до последњег.

Дат је знак за почетак напада са једном заставом развијеном на горњој батерији, и са три плотуна велике артиљерије. Започео је напад са доста вјештине. Са бедема је одговорено ватром из топова, аркебуза и свих доступних оруђа. Нападаци са десне стране били су више изложени ватри са тврђаве и отвор у зиду са ове стране био је стрмији, и недоступнији. *Barait* са својим трупима, које се иначе у борби нису добро показале, кренуле су прве, али нису напредовале са почетног положаја. Витез *de Voyers* са другим капетанима и људима са Малте, савладавши препреке, попели су се до врха рупе у зиду. Продор у град био је изузетно тежак. Један дио је храбро прешао преко ронделе а други дио је продро у град. Са источне стране трупе са Малте, које су прошле дуж зида, заузеле су положај и почеле да се утврђују у бољој нади, кад је уследила несрећа. Један морнар са Малте *Gio: Cipriotto* попео се у град са дванаест драгона, посадио близу тврђаве заставу Малте са своје галије²⁸. Кад су је видјели Турци, кренули су у јуриш у великом броју и изазвали панику у редовима нападача. Нису се могли одупријети и побјегли су, узимајући са собом

²⁷ Исто, 664.

²⁸ Скоро двије стотине година послје ослобођења Херцег Новог херцегновска општина је 1883. усвојила грб општине кулу на којој се налазила застава црвена са бијелим крстом, попут оне коју је малтешки морнар поставио на кулу 28. септембра 1687.

заставу, да је не би оставили непријатељу. Лично је генерал Корнер дошао међу војнике који су се повукли и вратио их поново у јуриш на бедеме. У тешком положају били су и војници који су продрли у град. Нападаци су упркос великим жртвама успјели да задрже ронделу која доминира отвором у зиду²⁹. Маркиз *Borri*, витез *de Voyers* и други команданти, који су се налазили под заштитом куле, одржали су сигуран положај, и одлучили да неће вратити људе на почетне положаје, и у отвору на зиду стабилизоваће свој положај. Исте ноћи поставили су два мерзера да би могли гађати бомбама град и тврђаву. У борбама су погинули капетан *Emanuel Brun*, витез велике активности и храбрости са 12 војника и 54 рањена. Међу рањеним са Малте били су витезови *Destain, du Ferrail, de Cleispach, de Scenau, de Glandeves и la Varenne*³⁰. Напад са лијеве стране гдје је било мање изгледа, имао је више успјеха, док су рушевине поменуте куле давале сигурност људима у пењању, а положај је остао заштићен од ватре из замка. Двадесет и пет до тридесет Фирентинаца и венецијанске трупе које су се изложили опасности и прве ускочиле унутра, и остали исјечени на комаде, ипак било је то једино могуће мјесто за напад.

Сутрадан 29. септембра батерије су поново отвориле ватру на град. Генерал Корнер планирао је нови напад. Двјесто Морлака покушало је напасти на исту рупу у зиду, али су одбијени сем неколико њих који су успјели да уђу у град и утврде се у једној кући. Али онда су успјели и Абручези да се пробију преко отвора у зиду и увуку се у кулу и утврде се у двије куће, сукобљавајући се са непријатељем цијеле следеће ноћи³¹. Продор „Словена и Абручеза“³² вјероватно је кључни догађај битке. Овај продор извршен је са западне стране ближе мору³³. Двјесто пристиглих војника успјело је протјерати браниоце, који су напустили град и повукли су се дјелом у тврђаву а дјелом у оближњу кулу. Али навала хришћана

²⁹ Dr Srdan Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg- Novog 1687. godine*, 72.

³⁰ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 664.

³¹ Исто, 665

³² О великим заслугама "Словена и Абручеза" у овом важном дијелу битке за Нови видети: Горан Ж. Комар, Митрополити Саватије и Стефан Љубибратићи и њихово доба, Друштво за архиве и повјесницу херцегновску, Херцег Нови, 2009, 44: „Истиче се крупна заслуга „Словена“ и Абручана који су заузели прве куће у граду и држали их до слома турског гарнизона“. Као кључне догађаје Горан Комар наводи искрцавање у Кумбору и Зеленици, пробој шанчева у Мељинама, узимање Ђурђевог брда, удар на Топлу до линије Крш-Предиван и одбијање Турака 15. септембра.

³³ Јосип Врандечић и Жељана Менђушић на страни 899 у наведеном раду у тексту не говоре о нападу на два мјеста, источно и западно, али на мапи града јасно су уцртали мјесто појачаног напада на град, отприлике у предјелу Караче, и мјесто пробоја у град 29. септембра са западне стране близу мора.

на више дјелова приморала их је да предају кулу и тврђаву на обали да би спасили живот. И овај пут се чини да је постојаност витеза и подвиг Морлака и Абручеза допринио продору у град.

Тридесетог септембра браниоци су увидјели да је битка изгубљена. Град је био изгубљен и нису могли више истјерати нападаче. На тврђави у граду истакнута је бијела застава. Услиједили су преговори. Генерал Корнер, претходно сложивши се са командантом малтешких и папиних трупа, прихватио је услове предаје. Турци су град напустили под оружјем и са једним свежњем на леђима.

Витезови рањени и погинули у борбама за ослобођење Херцег Новог³⁴.

Ложа Прованса (данас регија на југоистоку Француске)

Il Nob. ³⁵ Augusto de Castellane	погинуо
Il Nob. Alessandro de Guiran la Brillane	погинуо
Il Cav. ³⁶ Fr. Francesco de Seyre	озбиљно рањен у главу
Il Nob. Claudio de Laumieres	рањен у руку
Il Nob. Paolo de Javon	рањен лакше
Il Nob. Antonio de Glandeves	рањен озбиљно у раме

Ложа Оверња (данас регија у централној Француској)

Il Nob. Massimiliano Destain du Terruil	рањен озбиљно у бубрере
Il Nob. Biagio de S. Julien	рањен озбиљно у руку
Il Nob. Francesco de Gramont	рањен
Il Nob. Carlo de Pernac	лакше рањен
Il Nob. Marcellino de Morsellange	рањен озбиљно у руку
Il Nob. Carlo d'Arcy de la Varenne	рањен лакше у главу
Il Nob. Francesco de Bellacuevil	озбиљно рањен

Ложа Француска

Il Nob. Giorgio de Richebovrg	погинуо
Il Nob. Nicolò de Sasseval	погинуо
Il Nob. Giles Berrin	погинуо
Il Cav. Fr. Matteo de Liozignan Lezay	рањен озбиљно у груди
Il Nob. Giacomo de Bouzet de Roquepine	лакше рањен
Il Nob. Andrea Doquicovrt	лакше рањен

³⁴ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta, in Venezia, MDCCXV, 667.

³⁵ Nobile, у италијанском рангу племства ранг испод ранга витеза.

³⁶ Cavaliere – витез.

Ложа Италија

Il Cav. Fr. Mario Sondodari Senese	погинуо
Il Nob. Aldello Borghesi Senese	погинуо
Il Cav. Fr. Ventura Saracini	рањен озбиљно у лице
Il Cav. Fr. Francesco Ventura	рањен од шрапнела у пету
Il Nob. D. Vincenzo Medici	рањен од двије мускете у руку
Il Nob. D. Carlo Caraffa	рањен од мускете у ногу
Il Nob. D. Vitale Camarata	рањен од мускете у главу
Il Nob. Clarissimo Falconieri	рањен озбиљно у колено

Ложа Арагон (данас провинција у Шпанији)

Il Cav. Fr. D. Emanuel Brun Catalano	погинуо
Il Nob. D. Giuseppe Dolz Aragonele	погинуо
Il Nob. D. Tiburtio Dolz, брат горепоменутог D. Giuseppe	рањен озбиљно у кук

Ложа Њемачка

Il Cav. Fr. Christoforo Chenau	рањен озбиљно у руку
Il Nob. Massimiliano Ernesto de Cleispach	рањен од двије мускете у груди и у руку

Ложа Кастиља

Il Cav. Fr. D. Bernardino de Neira	погинуо
------------------------------------	---------

Након ове побједе, жеља малтешког генерала била је да се прије одласка савезника предузме још нека операција, али су други команданти одбили његов предлог. Венецијански дужд, у писму великом мајстору малтешких витезова Грегорију Карафи, 9. октобра 1687. истиче промишљеност генерала Херберштајна, који је са својим племенитим витезовима и са својим трупима дао значајан допринос једном славном и корисном дјелу за заједничке интересе хришћанства³⁷.

³⁷ Fr. Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta*, in Venezia, MDCCXV, 670.

Nebojša RAŠO

**THE KNIGHTS OF MALTA
IN THE BATTLES FOR LIBERATION OF HERCEG NOVI IN 1687**
**Based on the data from the texts by Bartolomeo dal Pozzo „Historia della Sacra
religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta, Venezia 1715.“**

Summary

A large Christian army from various countries landed on 2nd and 3rd September 1687 in the east of the fortress Novi, in the region of Kumbor and Zelenika aiming to occupy the fortress. Within this army there were a hundred Knights of Malta. Majority of the data about their participation in the battle and the combats in September 1687 around Herceg Novi can be found in the book by

Bartolomeo dal Pozzo „Historia della Sacra religione militare di S. Giovanni gerosolimitano detta di Malta, Venezia 1715.“ The Turks were well fortified in the fortresses of Novi and Španjola, yet their only hope was the arrival of the promised support. The Christian army was more numerous with a large fleet and numerous artillery. The Turks were forced to withdraw into the fortresses that were kept under siege while the support was intercepted and defeated at Kameno on 15th September. After almost a month of siege, combats and bombing of the fortification the Turks waved a white flag. During the combats the Knights proved to be exceptionally able, well organized, experienced and above all motivated warriors, many of them were in commanding positions in this battle. They distinguished themselves by bravery, military knowledge and sacrifice. It is confirmed by the fact that ten Knights died and several were wounded.